

Met z'n allen de straat op

Over de publieke ruimte: van ons voor ons allemaal

De Meern, oktober 2021

**Club Goud – Nijmegen
Netwerk Goed Geregeld – Almere
Power by Peers – Utrecht-Overvecht
Platform Toegankelijk West-Betuwe – West-Betuwe
Stichting Disability Studies in Nederland – De Meern**

Slagzin:

**Van ons voor ons allemaal.
From us for all of us.
De nous pour nous tous.
Von uns für uns alle.
De nosotros para todos nosotros.
Van ons vir ons almal.**

Chinees gezegde:

Als de wind van verandering draait, bouwt de een muren, de ander windmolens.

Toegankelijk
West Betuwe

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	pag. 4
2.	Vragenlijst	pag. 7
3.	Inspiratiedocumenten	pag. 10
	Nijmegen	pag. 10
	Almere	pag. 17
	West-Betuwe	pag. 26
	Utrecht-Overvecht	pag. 58
4.	Town hall impressies	pag. 69
	Nijmegen	pag. 69
	Almere	pag. 71
	West-Betuwe	pag. 72
	Utrecht-Overvecht	pag. 76
5.	Doorleiding	pag. 77
	Lokale onderzoekers	pag. 80
	Auteursinformatie	pag. 81
	Colofon	pag. 82

Inspiratiebron:

Alice Schippers (2021). Gouden Verbindingen. Kennis ervaren, herkennen en erkennen. Oratie. Utrecht: UvH.
https://research.uvh.nl/ws/portalfiles/portal/19811027/Schippers_Alice_oratie_digitaal.pdf

1. Inleiding

Het project 'Met z'n allen de straat op' biedt de kans aan mensen die last hebben van zaken in hun publieke leefomgeving om naar eigen inzichten en met hun eigen woorden hun zegje te doen, in de verwachting dat de lokale overheid hun inbreng bloedserius zal nemen.

Dit project legt de focus op het oprekken van het 'praten met en door' tot het '(mee)beslissen van'. We bedoelen dit. Aan oudere vragen of een stoplicht lang genoeg op groen staat om zonder gevaar te kunnen oversteken, is relatief simpel. Om de afsteltijd van een stoplicht aangepast te krijgen aan de oudere die langzamer is dan de gemiddelde oversteker, is een stuk ingewikkelder. Helemaal ingewikkeld wordt het als beleidsmakers van alle medeweggebruikers verwachten dat de overstekende oudere de tijd wordt gegund die nodig is om veilig over te steken, terwijl het licht al van kleur is veranderd.

Praten en beslissen

In de Nederlandse samenleving staat het iedereen vrij om te zeggen wat er te zeggen valt. Niet iedereen hoeft natuurlijk alles te zeggen, maar de mogelijkheid om iets te zeggen noemen we de vrijheid van meningsuiting. Met de vrijheid van (mee)beslissen worstelen we daarentegen dagelijks. De controle-samenleving (surveillance) heeft op vele fronten mogen toeslaan en leed veroorzaakt. Dat die surveillance veel te veel greep op de samenleving heeft gekregen, kent meerdere goed onderbouwde bronnen. Vertrouwen hebben valt loodzwaar op de beleidsvoorbereidende, - beslissende en -uitvoerende magen.

Vrijheid van meningsuiting heeft in het publieke domein diverse georganiseerde kanalen, zoals telefoons, brieven, berichten, posts, kranten, artikelen, boeken, posters, billboards en demonstraties. De organisatie van de vrijheid van (mee)beslissen is nog steeds erg weerbarstig. We mogen stemmen, maar wat er met die stem wordt gedaan, is niet aan de stemmer zelf. De stemmer heeft niet de mogelijkheid om de stem terug te trekken en aan een ander(e partij) te geven, als het de stemmer niet bevalt wat er met de stem is gedaan. We mogen kiezen tussen aanbieders (van zorg, welzijn, verzekeringsmaatschappij, energieleverancier, enz.) maar wat we kunnen kiezen, bepalen die leveranciers uiteindelijk zelf.

De beroemde uitspraak van de autobouwer Henri Ford kent vrijwel iedereen: "De Ford Model T is in iedere mogelijke kleur leverbaar, als het maar zwart is." Zwart was de snelst drogende kleur, dus was zwart voor het productieproces efficiënt. De restanten van de woorden van Ford vinden we terug in de vrijheid van (mee)beslissen: iedereen mag van alles voor zichzelf beslissen als het maar in het beleidskader past.

Let wel, het maakt in principe niet uit of we beginnen met het beleidskader om vervolgens de vrijheid van (mee)beslissen toe te passen, dan wel de kwestie van onderop benaderen. Top-down en bottom-up werken niet fundamenteel verschillend uit. Het gaat namelijk om de inwerking van een toebedeeld (mee)beslissingsrecht op een voorlopig beleidskader. Pas nadat die inwerking daadwerkelijk ervoor heeft gezorgd dat het beleidskader voor alle belanghebbende partijen genoegzaam is aangepast, kan worden gesproken van een effectieve vrijheid van (mee)beslissen.

Praten over.

Heel begrijpelijk dat we liever praten over mensen met mogelijkheden dan over mensen met een beperking. Maar. Pas als we niet *over* maar *met* mensen met een beperking praten, blijken mensen met een beperking net zoals iedereen gewone mensen met mogelijkheden en onmogelijkheden. Soms zijn die onmogelijkheden niet fijn, soms zijn die mogelijkheden niet fijn. Soms zijn die onmogelijkheden een bron van genoeg, soms juist die mogelijkheden. Daar is weinig zinnigs over te zeggen als je niet zelf deelnemer bent aan het praten met elkaar. Pas als mensen de dialoog met elkaar aangaan, krijgen de (on)mogelijkheden een kans om in de interactie hun gezicht op dat moment en in dat geval te tonen. Het (ge)zicht van de ander is nou eenmaal altijd weer anders; soms veel, soms slechts een ietsepietsje. Die onzekerheid maakt het leven mooi.

Praten met.

Langzaam maar gestaag wordt er steeds meer gepraat *met* dan *over* en *voor*. Gelukkig, want wetten en

samenlevingsregels dienen aan alle mensen een fatsoenlijke stem te geven. Het doet er niet toe of iemand al dan niet een zichtbare of onzichtbare, fysieke of mentale kreukel heeft. Een kreukel is niet meer dan een vouw, een scheurtje, een breuk. Een dergelijke kreuk, die plooi, heeft in de privé- en/of buitenruimte heel veel impact. ⁽¹⁾ Met zo'n plooi, is het net als met ripped jeans of een 'nette' strijkplooi: je kan ernaar kijken of 'm negeren. In beide gevallen is er geen enkele reden om de drager van die ripped of geplooid broek als een afwijkend of verminderd waardig mens te beschouwen.

Praten met & door.

Het 'praten *mét*' en het 'praten *door*' zijn door de tijd heen in specifieke werkvormen vastgezet. Denk onder meer aan de fenomenen groepsdiscussie, groepsdialoog, inspiratie-meeting, visualiseringsmethoden, wereldcafé's, photovoice, enzovoort. Een conferentie zonder bijdragen uit ervaringsdeskundige hoek is eigenlijk niet meer betamelijk. Het principe 'Niets over ons zonder ons' is inmiddels geadopteerd door adviesbureaus, overheden, aanbieders in zorg en welzijn en zorgverzekeraars. Ook in onderzoek in de sociale sfeer dat door en met het hoger onderwijsveld wordt uitgevoerd, is de slogan alom aanwezig. Het principe is godeldeels algemeen geldend en in min of meer vaste vormgevingen omarmd.

Beslissen voor.

Het 'praten *voor*' is onmiskenbaar verminderd ten voordele van het praten met en door de directe verlangenshebbenden. ⁽²⁾ De vraag is of de beïnvloeding van de keuzen die door de politiek, de overheden en uitvoeringsinstanties worden gemaakt, fundamenteel is veranderd. Scherper geformuleerd: krijgen mensen die last hebben van zaken in de privé sfeer en publieke ruimte daadwerkelijk meebeslissingsrechten toebedeeld? Wanneer hebben primair verlangenshebbenden beslissingsrechten? Waarover mogen directe verlangenshebbenden het laatste woord voeren? In welke situaties mogen en kunnen de directe verlangenshebbenden de verantwoordelijkheid op zich nemen om een besluit te nemen omtrent een kwestie die een ieder aangaat, henzelf in het bijzonder?

Na het 'praten met' volgt maar al te vaak een 'beslissen voor'.

Beslissen van.

De logische stap na 'Niets over ons zonder ons' is 'Van ons voor ons allemaal'.

Het eerste woordje 'ons' verwijst naar de directe verlangenshebbenden die ergens last van ondervinden. Het tweede woordje 'ons' verwijst naar de directe én indirecte verlangenshebbenden – meestal vertegenwoordigd door de instantie of organisatie die verantwoordelijk is voor het beleid (overheden, uitvoeringsorganisaties, maatschappelijk middenveld). Het woordje 'voor' geeft de bestemming aan: de strekking – zoals bij 'stof voor een broek'. ⁽³⁾ Het eerste woordje 'van' verwijst naar de bevoegdheden en verantwoordelijkheden die in handen liggen van de directe verlangenshebbenden.

De slogan 'Van ons voor ons allemaal' geeft het laatste woord aan een welomschreven groep mensen, in de wetenschap dat hun besluit wordt bekeken in het perspectief van de impact van hun besluit op de gemeenschap.

Ons project

Het ZonMw programma *Voor elkaar!* biedt de gelegenheid om een project in te dienen waarbij de stem van ervaringsdeskundigen centraal staat. "Dit programma is bestemd voor aanvragen van belangenorganisaties, netwerken en samenwerkingsverbanden, die werken voor én vanuit mensen met een aandoening, beperking, psychische kwetsbaarheid en hun naasten. Het doel van het programma is te komen tot criteria voor

¹ Met dank aan Jacqueline Kool. Jacqueline is één van de oprichters van de Stichting Disability Studies in Nederland en publiceerde in 2010 het boek: *Eros in de kreukels. Verhalen over lijven, leven en lust vanuit de kreukelzone*. Renkum: Stichting Kreukelzone.

² Meestal spreken we van belanghebbenden of belanghebbende partijen. Daarbij gaat het om belangen op collectief niveau. Omdat het in ons project om individuele/persoonlijke verlangens en behoeften gaat, schrijven wij verlangenshebbenden in plaats van belanghebbenden.

³ Dus dat 'voor' is niet het 'voor' uit het 'praten voor', want in die context gaat het om de betekenis 'in de plaats van'.

impact en bereik voor de ‘de patiënten- en cliëntenbeweging’ van de toekomst.” ⁽⁴⁾ De kernwaarden van *Voor elkaar!* zijn: vergroten van inclusie, gelijkwaardigheid, empowerment en eigen regie.

Wij: vier lokale groepen in vier verschillende gemeenten (Nijmegen, Almere, Utrecht, West-Betuwe), bestaande uit mensen die in zekere zin last ondervinden bij het betreden van de publieke ruimte, én de Stichting Disability Studies in Nederland, stelden een projectplan op.

Het idee was in kleine groepen de straat op te gaan en met een gestructureerde vragenlijst in de hand, om aan mensen met en zonder een beperking te vragen welke hindernissen er bestaan voor de inclusieve en veilige openbare ruimte. Dit idee is geboren uit het concept van De Rechtvaardige Stad ⁽⁵⁾ waarbij het gaat om de bevordering van het rechtvaardig gebruik, de inclusiviteit en de veiligheid van de openbare ruimte ten gunste van alle burgers. De resultaten van de navraag op straat worden in een zogenoemde town hall bijeenkomst aangeboden aan de lokale overheid (politici en ambtenaren). Natuurlijk in aanwezigheid van geïnteresseerde burgers en de lokale media. Natuurlijk ook in de hoopvolle verwachting dat de lokale autoriteiten zich inspannen om tegemoet te komen aan de aangereikte verlangens van de burgers.

De mening van burgers in het algemeen, mensen met een beperking in het bijzonder, over het rechtvaardig gebruik van de openbare ruimte klinkt op lokaal niveau gedempt. Dat geluid wil dit project versterken. De betrokken gemeenten hebben gezegd dat zij gevraagde en ongevraagde adviezen van de groepen op prijs stellen. De vier groepen zijn al bekend bij de lokale overheid.

De projectactiviteiten van de vier groepen, in volgorde genoteerd, zijn:

- gestructureerde vragenlijst opstellen aan de hand van relevante literatuur;
- mensen met en zonder een beperking op straat interviewen, dan wel online;
- gegevens die zijn verkregen per gemeente verwerken in een inspiratiedocument;
- het inspiratiedocument aan de lokale overheid aanbieden en het gesprek erover aangaan;
- samenbrengen van de resultaten in een eindrapportage;
- samenstellen van deze POD publicatie.

Walk the talk

Doen wat je predikt, hoort één-op-één bij Disability Studies. In ons project dicteert het principe ‘walk the talk’ dat de producties die door de deelnemers zijn gemaakt zonder enige vorm van ballotage beschikbaar komen. De lezer kan en zal zelf wel bepalen wat die lezer gaat lezen. De lokale onderzoekers noch de mensen die bij Disability Studies in Nederland werkzaam zijn, willen de producties samenvatten, parafraseren, keuren, hertalen of communicatietechnisch beoordelen. De stem van de ander dient respectvol te worden aan-gehoord, totdat die stem is uitgesproken.

Achtereenvolgens vindt de lezer in dit boek:

- de gestructureerde vragenlijst;
- het inspiratiedocument gemeente Nijmegen;
- het inspiratiedocument gemeente Almere;
- het inspiratiedocument gemeente West-Betuwe;
- het inspiratiedocument gemeente Utrecht;
- impressies van town hall bijeenkomsten in de vier gemeenten;
- doorleiding als uitleiding;
- lijst van onderzoekers.

De onderzoekscrew wenst de lezer veel leesplezier.

⁴ www.zonmw.nl/voorelkaar.

⁵ Edwin Buitelaar (2020). Vier perspectieven op de rechtvaardige stad. Trancity*Valiz. <https://trancity.nl/boeken/maxi-maal-gelijk-voldoende-vrij.html>; Simon Franke, Wouter Veldhuis (2020). Verkenning van de rechtvaardige stad. Trancity*Valiz. <https://trancity.nl/boeken/verkenning-van-de-rechtvaardige-stad.html>.

2. Vragenlijst

Introductie

De lokale onderzoekers hebben een gestructureerde vragenlijst ⁽⁶⁾ aangeboden gekregen. De onderzoeksgroepen hebben deze algemene vragenlijst naar eigen inzicht enigszins aangepast aan hun eigen lokale situatie. Daarmee:

- maakten de lokale onderzoeksgroepen de vragenlijst voor zichzelf werkbaar;
- werd de vragenlijst hún vragenlijst.

De gestructureerde vragenlijst faciliteerde slechts en is dus niet voorgeschreven.

De algemene vragenlijst hebben we hieronder opgenomen.

De zeven basisprincipes van Universal Design roepen we eerst nog even in herinnering:

- **bruikbaarheid:** regel inspraak, vraag feedback, werk aan veilige omgeving, voorzie duidelijke communicatie;
- **betrouwbaarheid:** organiseer warme verwelkoming, persoonlijke en integrale begeleiding waar gewenst, opleiding personeel, diversiteit binnen personeel;
- **begrijpbaarheid:** werk aan heldere taal, informatie in geschreven en gesproken taal, meertaligheid, verbeelding, contact voor 'meer info', persoonlijke begeleiding;
- **bekendheid:** gebruik diverse communicatiekanalen, werk samen met anderen;
- **bereikbaarheid:** denk aan bereikbare locatie, tijd, duidelijke communicatie;
- **beschikbaarheid:** regel ondersteuning en biedt het aan als vanzelfsprekend, maak deelnemen eenvoudig en met weinig inspanning;
- **betaalbaarheid:** werk aan transparantie, kortingen.

Gestructureerde vragenlijst

Vooraf.

- Voorstellen.
- Vragen om op anderhalve meter een kort interview te houden (mondkapjes).
- Globale uitleg over het onderzoek. Idee: maken van infobrief/wervingsfolder.
- Duur van het interview.
- Gesprek opnemen? (alleen bij mondeling).
- Nog vragen?

Opening met als doel: een beeld krijgen van wie je respondent is.

- Misschien kunt u beginnen met uzelf wat uitgebreider voor te stellen.

⁶ De gestructureerde vragenlijst is gebaseerd op de bronnen:

- Basisprincipes van Universal Design. Wolfgang F.E. Preiser, Korydon H. Smith eds. (2011). Universal Design Handbook. Second Edition. New York: McGraw-Hill Company.

- Formulier vragen wijkwandeling Stripheldenbuurt, Edwin Luizen De Vos

- Inclusie agenda Almere.

https://disabilitystudies.nl/sites/disabilitystudies.nl/files/inclusieagenda_almere_2018-2021_1.pdf

- Inclusie agenda Nijmegen.

<https://nijmegen.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/218b8f9b-89bb-4305-bd54-74c274c8fab4?documentId=f2bbff06-f2c6-4abe-9518-371757491ff8>

- Inclusie agenda West-Betuwe.

<https://vng.nl/praktijkvoorbeelden/lokale-inclusie-agenda-2020-iedereen-doet-mee-in-west-betuwe>

- Inclusie agenda Utrecht.

<https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/zorg-en-onderwijs/samenleven-welzijn/toegankelijk/2020-07-agenda-utrecht-voor-iedereen-toegankelijk.pdf>

• Inspiratiedossier lokale inclusie agenda.

<https://www.vilans.nl/vilans/media/documents/publicaties/inspiratiedossier-lokale-inclusie-agenda.pdf>

- Zou u kunnen schetsen waar u woont, waar u werkt, en welke straten, pleinen, plekken in de openbare ruimte u hiervoor gebruikt?

Ideale openbare ruimte.

Stel we mogen even samen dromen; kunt u beschrijven hoe voor u/uw gezin dan de ideale openbare ruimte er uit zou zien? Lijkt dit een beetje op de openbare ruimte waar u zich in begeeft (in welke opzichten wel en in welke niet)?

- Wat moet er anders om dit te kunnen bereiken? Wat is hier aan te doen, welke instanties/organisaties, uzelf, zouden dit kunnen realiseren?

Bruikbaarheid van de openbare ruimte.

- Kunnen alle mensen hier gebruik maken van de straat, de pleinen en de voorzieningen of worden sommigen uitgesloten door hun beperking of hun leeftijd?
- Kunt u alleen de straat op? Durft u alleen de straat op? Gaat u graag alleen of liever in gezelschap de straat op?
- Ligt uw woning op haalbare loopafstand van de belangrijkste voorzieningen?
- Zijn de routes tussen uw woning en uw belangrijkste voorzieningen toegankelijk en geschikt?
- Houdt de openbare ruimte rondom u voldoende rekening met uw beperking?
- Vindt u uw omgeving veilig? Waarom wel? Waarom niet?
- Zijn er voldoende rustbankjes?
- Hoe is de lawaaihinder? Zijn er teveel prikkels of onverwachte geluiden?
- Is er nagedacht over veiligheid, toegankelijkheid en parkeermogelijkheden voor mensen in een scootmobiel?
- Zijn er aangepaste speelvoorzieningen/speeltuinen binnen uw wijk?
- Is er een openbaar toegankelijk toilet in de wijk?
- Als er iets verandert in de openbare ruimte rondom u, wordt u er dan van op de hoogte gebracht?
- Is er begeleiding voorzien voor u zodat u goed gebruik kunt maken uw omgeving? Kunt u een beroep doen op formele of informele ondersteuning?
- Hebt u inspraak in de vraag hoe de openbare ruimte rondom u wordt ingericht?
- Wat doet de gemeente nu al? Waar staat uzelf positief tegenover? Wat vindt u hier minder goed aan?
- Zijn er wel eens vragen of problemen geweest in uw openbare ruimte waar uzelf oplossingen voor hebt? Zijn er ook problemen waar uzelf geen oplossingen voor hebt?
- Kunt u een voorbeeld noemen van een mooie en toegankelijke oplossing in uw wijk?

Betrouwbaarheid van de openbare ruimte.

- Voelt u zich goed in de openbare ruimte rondom u? Voelt dat als een plek 'van u'? Hebt u ervaringen met vandalisme, criminaliteit of stigmatiserend gedrag op straat, in uw buurt?
- Hoe is de verlichting? Voldoende? Zijn lampen op goede hoogte geplaatst?
- Als u problemen ervaart om de straat op te gaan, in uw buurt te reizen, te winkelen enz., weet u waar u terecht kan? Hebt u de indruk dat gemeentelijke instanties u serieus nemen in uw klacht?

Begrijpbaarheid van de openbare ruimte.

Intro: Uit eerdere gesprekken komt naar voren dat het best complex kan zijn voor mensen met een beperking om te weten hoe je veilig kan verplaatsen op straat, in de buurt.

- Kunt u de verkeersregels goed 'lezen'? Vindt u de openbare ruimte helder en overzichtelijk?
- Bewegwijzering:
- Kan daar nog iets in verbeterd worden?

- Zijn er looproutes of gesproken bewegwijzeringsborden voor mensen met een visuele beperking? Is er sprake van overhangend groen, wortelopdruk, zwerfvuil, obstakels waar mensen tegen aan kunnen lopen of over struikelen?
- Zijn er lichtstraten of is er geschreven informatie voor mensen met een auditieve beperking?
- Zijn er bewegwijzering pictogrammen voor mensen met NAH, met een verstandelijke beperking of lage geletterdheid?

Bereikbaarheid van de openbare ruimte.

- Kunt u overal naar toe waar u naar toe zou willen in uw woonomgeving?
- Als u onder tijdsdruk staat, kunt u dan 'op tijd' ergens geraken of ondervindt u hierbij hinder doordat de omgeving niet aangepast is?
- Hoe ervaart u de mogelijkheden in uw woonomgeving om gebruik te maken van het openbaar vervoer? Van welke openbaar vervoer mogelijkheden maakt u gebruik?

Beschikbaarheid van de openbare ruimte.

- Voelt het vanzelfsprekend voor u om op pad te gaan? Kost het u veel inspanning om uw openbare ruimte te betreden of kunt u relaxed op pad? Wat maakt het stressvol/ontspannen?

Betaalbaarheid van de openbare ruimte.

- Zijn er momenten dat u binnen blijft omdat het financieel niet haalbaar is om naar buiten te gaan? Zo ja, aan wat ligt dat?

Afsluiting.

- Wat zijn de meest opmerkelijke plekken in uw buurt wat betreft toegankelijkheid waar we moeten gaan kijken: zowel positief als negatief. Waar is het supergoed geregeld? En waar loopt het volgens u helemaal mis?
- Een laatste vraag: als u nu door de minister gevraagd zou worden om één punt te noemen waar u meer aandacht voor wilt, wat zou dat dan zijn?
- Zijn er nog punten die u zou willen aanvullen of toevoegen aan deze vragenlijst?
- Afspraken maken over vervolg van het project, uitleg over de verwerking van de ingevulde vragenlijsten, contact in de toekomst (resultaten delen, uitnodigen voor bijeenkomsten etc.)